

Suchodolski, B.

"Istorija ruskoy ekonomicheskoy mysli - tom I Epocha fieodalizma, czast' pierwaja IX-XVIII", pod red. A. I. Paszkowa, Moskwa 1955 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 1/2, 416-417

1956

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Notatki bibliograficzne

Istorija ruskogojeje ekonomičeskojeje mysli — tom I Epoque feodalizma, czast' pierwaja IX—XVIII pod red. A. I. Paszkowa, Moskwa 1955, s. 755.

Obszerny tom poświęcony dziejom ekonomicznej mysli rosyjskiej przedstawia jej rozwój poczynając od wczesnego feudalizmu na Rusi Kijowskiej, kończąc na okresie początków rozkładu feudalizmu i powstawania układu kapitalistycznego na schyłku wieku XVIII. Dzieło to — otrzymaliśmy dopiero pierwszą część pierwszego tomu — powinno stać się przedmiotem szczegółowej analizy naszych historyków mysli ekonomicznej. Sygnalizując jego pojawienie się w tej notatce pragniemy zwrócić uwagę na pewne ogólniejsze znaczenie tej książki, a mianowicie na sposób ujęcia dziejów ideologii. Przedmiotem analizy i układu jest myśl ekonomiczna; materiałami źródłowymi, w jakich się ona przejawia, są — zdaniem autorów — nie tylko dzieła ekonomiczne (w wąskim rozumieniu tego słowa) myślicieli, ale bardzo różnorodne dokumenty państwowe i społeczne, zawierające treść ekonomiczną. Zgodnie z tym autorowie przedstawiają „myśl ekonomiczną“ wyrażającą się np. w zasadach ekonomicznej polityki ruskich książąt, w zasadach ekonomicznej polityki Iwana III, Iwana Groźnego, Piotra Wielkiego, jak również w postulatach formułowanych przez powstania chłopskie lub przez kupiectwo. Z drugiej strony jednak dzieje ekonomicznej mysli są zawsze wyraźnie odróżniane od dziejów gospodarczych Rosji, mimo iż te dzieje stanowią oczywiście punkt wyjścia i teren działania mysli ekonomicznej. Wydaje się, iż ten sposób ujmowania ideologii ekonomicznej jest poprawny i może mieć zastosowanie przy badaniu innych dziedzin ideologii: wydatniając zawsze jej związek z życiem, należy widzieć zarazem jej odrębność jako formy świadomości; dzięki temu można i należy pojmować myśl polityczną, społeczną, wychowawczą itd. szerzej niż to, co się przejawiało w książkach i traktatach filozoficzno-naukowych, a jednak nie zacierać różnic między myślą (polityczną, społeczną, pedagogiczną) a życiem (politycznym, społecznym, pedagogicznym itd.).

Drugim ważnym ogólnie wnioskiem, jaki można wyciągnąć z omawianej książki, jest wniosek wynikający z rozróżnienia mysli ekonomicznej i ekonomicznej nauki (s. 16). Autorowie wskazują, iż nauka ekonomiczna powstaje i rozwija się stosunkowo późno — w XVIII wieku — pod wpływem określonych czynników. W ten sposób dzieje ekonomicznej mysli mają znacznie większy zasięg historyczny, podczas gdy dzieje ekonomicznej nauki należy rozpoczynać później. Jest to znowu bardzo cenna teza, którą można uogólniać i na inne dziedziny zmierzając do wykazania, jak z mysli społecznej rodzi się nauka o społeczeństwie, jak z mysli politycznej rodzi się nauka o państwie, jak z mysli pedagogicznej rodzi się pedagogika jako nauka. Dla historii nauk społecznych, przenikniętych tak głęboko ideologią, jest to problem kluczowy. Popelnialiśmy z pewnością wiele błędów traktując dzieje całej tej dziedziny jako „dzieje mysli“, tzn. indywidualnych poglądów i mniemań, ideologicznego oręza klas panujących itd., nie poszukując w tych dziejach załączków nauki, to znaczy systematycznego procesu poznawania rzeczywistości, procesu narastającego w formie postępu. Dzieje mysli w określonym zakresie są szersze niż

dzieje nauki, usiłującej opanować daną dziedzinę; koncentrując nasze zainteresowania na dziejach nauki nie możemy jednak pomijać ani historycznie wcześniejszych etapów „myśli“ będącej jakby „prehistorią“ danej nauki, ani też — w okresach późniejszych — tych „myśli“, w łonie których rodzą się i rozwijają — dzięki nim i w walce z nimi — załążki naukowych ujęć. W studium pt. *Początki pedagogiki jako nauki (Studia Pedagogiczne t. III)* starałem się ująć stosunek pedagogiki do tzw. myśli pedagogicznej właśnie w ten sposób, jaki znajdują obecnie w książce o „myśli ekonomicznej i ekonomicznej nauce“.

B. Suchodolski

Octave Hamelin, *La théorie de l'intellect d'après Aristote et ses commentateurs*. Ouvrage publié avec une introduction par Edmond Barbotin. Paris 1953. Librairie Philosophique J. Vrin. s. XXVII, 93.

Książka stanowi rozszerzoną wersję tezy doktorskiej, której manuskrypt autor złożył w r. 1906 w Bibliotece Sorbony. Wydawcy nie mieli jednak na celu oddania wyłącznie tylko hołdu pamięci Hamelin'a, do którego uczniów należy m. in. również Léon Robin, autor wielu prac z dziejów myśli antycznej (ogłosił on również wykłady swego mistrza, a także ciekawą rozprawę pt. *La philosophie grecque et les origines de la pensée scientifique* w zbiorze *L'évolution de l'humanité* — 1923). Główną przyczyną publikacji było zwrócenie uwagi na zagadnienie roli perypatetyckiej teorii poznania w dziejach europejskiej myśli naukowej.

Książka rozpada się na sześć rozdziałów oraz zakończenie. Autor przedstawia naprzód naukę Arystotelesa o roli intelektu i wiążącą się z nią problematykę, potem zaś omawia kolejno komentatorów Arystotelesa w tym zakresie: Aleksandra z Afrodyzji, Temistiusa, Simpliciusa, Awerroesa i Tomasza z Akwinu. Hamelin wysnuwa na koniec wnioski, że komentatorzy greccy, arabscy i łacini, reprezentujący początkowo odmienne kierunki, ostatecznie jednak przypisując idei przewagę i pierwszeństwo przed intelektem okazali się platońskimi idealistami. W ten sposób — stwierdza autor — historyczny rozwój zagadnienia dowodzi, że perypatetycka nauka o roli intelektu sprowadza się w istocie rzeczy do platonizmu (s. 87) i że doktryna wielkiego Stagiryty jest zawoalowanym idealizmem („un idéalisme à peine voilé“ — s. 88).

Obszerny wstęp pióra E. Barbotin wnosi wiele nowego do rozpatrywanego przez autora zagadnienia: nie kwestionując dużej wartości pracy, Barbotin zastanawia się nad trafnością i celowością metody polegającej na badaniu dziejów interpretacji danej doktryny i ustalaniu w ten sposób kryterium oceny zawartych w niej elementów. Tak właśnie śledzenie przez Hamelina historii komentowania nauki Arystotelesa o roli intelektu prowadzi go do wniosku, że Stagiryta — sam zresztą o tym nie wiedząc — był idealistą. Barbotin stojąc na gruncie autentyczności Corpus Aristotelicum (choć zna książkę J. Zürchera *Aristoteles' Werk und Geist* z 1952 r., w której autor stwierdza, że Corpus jest niemal w całości dziełem Teofrasta — zob. omówienie tej pracy w poprzednim nrze „Kwartalnika“), dochodzi do wniosku wprost przeciwnego i stwierdza, że